

### חינוך מבוגרים: הרבה שבילים למקום

תכליתו של גיליון ט"ו, המוגש בזאת לקוראים, הייתה מעיקרה להיות המשך לנושא שעמד במרכזו של הגיליון הקודם: הקשר בין פיתוח השכלה להשתלבות בעבודה מתגמלת ומספקת. בגיליון הקודם הוצבו במוקד הדיון שתי אוכלוסיות, שכדי שיפרצו אל שוק התעסוקה יש צורך בהשקעת כוחות, בשינוי אוריינטציה ובהיערכות מיוחדת מצדן ובבנייה, ובמימון של מסגרות ותוכניות ייחודיות מצד המדינה: האוכלוסייה החרדית והאוכלוסייה הערבית בארץ.

הגיליון הנוכחי הוא אכן בחלקו המשך לקודמו, ובחלקו הסתעפות שלו למחוזות קרובים. ד"ר אורלי קיים וד"ר רחל טלמור חקרו את הקשר הקיים אצל סטודנטים אתיופים בין קידום השכלה אקדמית להשתלבות בחברה הישראלית בכלל ובתעסוקה ברמה גבוהה בפרט. על אף הקשיים הלא-מעטים, למוטיבציה העצומה של התלמידים, הנעזרת גם בתמיכה נדיבה של המדינה, יש פירות מרשימים. המשך לעיסוק בחברה החרדית, מזווית אחרת, אפשר למצוא במאמרו של משה שנפלד, יוצא-בשאלה שהאגודה שהוא עומד בראשה העמידה על סדר יומם של הפוליטיקאים את בעיית העוזבים את החברה החרדית, כאשר מוקד ההשקעות בשנים האחרונות היה דווקא על אלה מבניה של חברה זו שנותרו חרדים, אך מבקשים לרכוש השכלת 'חולי'. רינה כהן מזכירה לנו שהמפתח לעצם הדחף להשכלה וגם לגילוי היכולות ברכישתה ובשימוש בה טמון בסתרי ה'בית' והמשפחה. לעומתה פרופ' ניצה דוידוביץ מצננת במקצת את התלהבותנו נוכח ההתרחבות המספרית של מסיימי מסגרות אקדמיות, גם בשלבים מתקדמים, בהעמידה אותנו על משמעות התהליך שהוא מכנה 'מסיפיקציה (הימון) של ההשכלה הגבוהה' – העודף-כביכול במסיימי השכלה גבוהה מביא לירידה בערכם של התארים כמכשיר לקבלת עבודה נשאפת.

באותו מדור, 'חינוך ותעסוקה – זוג בלתי נפרד!', כללנו גם מסגרות השכלה לא-אקדמית, שיש להן חשיבות לקידום מקצועי ולרכישת 'כישורי חיים' בהתמודדות עם לחצייה של חברה דינמית ורבת אפשרויות: אלה ברזילי ואיילת אוריאל-ריימונד כותבות על מתנדבים החונכים עובדים בעלי שכר נמוך כדי לסייע בקידומם, ומאמר נוסף עוסק בעמותת 'פעמונים', המחנכת משפחות לעיצוב אורח חיים נכון, מעין חינוך מבוגרים בכלכלת היומיום.

האם אנחנו באמת חברה כה לא-שוויונית ומרובת עניים, כפי שאפשר ללמוד מן הדוחות התכופים המשווים את ישראל למדינות ה-OECD וארצות הברית, ומוצאים אותה ניצבת בפסגות האי-שוויון? ירדן גזית סבור שאם נוקטים שיטות מדידה דייקניות ומתוחכמות מהרגיל, יסתבר שהאור אצלנו רב יותר ושמספר העניים בפועל קטן הרבה יותר. דבריו ודאי יעוררו ויכוח, שנקבל

את הדיו בברכה בגיליון הבא.

המדור העוסק בערבים בישראל אל מול העברית כשפת הרוב הוא גם המשך של העיסוק בנושא בגיליון הקודם (טיפול לימוד העברית אצל הערבים במגמת תעסוקה) וגם עניין לעצמו. ד"ר אורלי קיים (החוקרת המסורה שלנו!) וטיאנה הירש חקרו את יחסם של סטודנטים ערבים הלומדים במכון וינגייט אל הצורך לדעת עברית ולשלוט בה, במסגרת דיסציפלינת-חקר חדשה למדי: מדיניות שפה במשפחה. כמו במאמר על האתיופים שבראשית הגיליון, גם כאן נחשפים אצל הנחקרים לבטים רבים אך גם התגברות פרגמטית על הסתייגויות רגשיות, וגילויי רצון להשתלבות מלאה. מלבדן כותבת ד"ר שרה בראנד על תופעת שילוב העברית בדיבור הערבי כדרך ביטוי של דחפי אינטגרציה במגזר דובר-העברית, וד"ר עאדל שקור וד"ר עבדאללה טרביה מפרסמים מאמר מרתק על תופעה שהרחיקה לכת עוד הרבה יותר: סופרים ערבים בישראל הכותבים את יצירותיהם במקורן בעברית.

שני תאריכים אנחנו מציינים הפעם, לשניהם חשיבות רבה בהיסטוריה של חינוך מבוגרים, וההיסטוריה הזאת עודנה חיה ורבת השלכות להווה ולעתיד. חמישים שנה חלפו הוחל במבצע המאורגן בעל השם הדוחה-משהו: ביעור הבערות, לאחר שכבר עשור קודם לכן נזעקה ארץ ישראל הקטנה והצעירה למשמע הסטטיסטיקה של מספר האנאלפביתים ובעלי ההשכלה הנמוכה בארץ. פרופ' אסתר שלי-ניומן חקרה במשך שנים, במתודולוגיה מיוחדת, את המבצע לביעור הבערות ובעיקר את סיפר הזיכרון שלו. היא סיכמה את פירות מחקרה למענו במאמר תמציתי מרטיט-לב. ד"ר רחל טוקטלי הייתה שותפתו של ד"ר אברהם צביון, מנהל האגף לחינוך מבוגרים בשנות השבעים והשמונים של המאה העשרים, ביצירת המשך נרחב ושיטתי יותר ל'ביעור הבערות': מרכזי תהילה, והיא משתפת אותנו בייסורי ההתחלה ובקציר ההצלחה של מסגרת רבת תהילה ועטורת פרסים זו.

כשהתייסרה ישראל הצעירה בראשית שנות החמישים בקליטת גלי עלייה גדולים, שבהם מרובים היו אנאלפביתים ומעוטי השכלה, בעיקר בקרב נשים מארצות המזרח שלא זכו ללמוד בילדותן, נחלץ הוגה הדעות פרופ' מרדכי מרטין בובר מן הקתדרה שלו כדי להוביל הכשרת מורי מבוגרים, מעין חזרה על מפעלו הגדול למען יהודי גרמניה הנבוכים בשנות השלושים. מלבד מאמר של בובר, שבו הציג את תורתו והתווה את יעדיו בנושא, אנו מביאים כאן ראיון עם פרופ' דן אבנון, איש מדע המדינה, המסביר את הקשר עיסוקו של בובר בחינוך מבוגרים בתורתו ובהתפתחותו הרעיונית הכוללת, ומאמר של הפסיכולוגית פרופ' תמר קרון המיישמת את תורת החינוכית של בובר אל המפגש הפסיכולוגי-תרפויטי. פרופ' רון מרגולין מחדש את היכרותנו עם תפיסת היהדות אצל בובר כתורת חיים, תורת מוסר וזהות תרבותית.

ועוד לנו 'פרפראות' שונות: על סקר המיומנויות בישראל – ובעולם – שמסקנותיו מסקרנות ומרתקות, לעתים גם מכאיבות (צביקה אמיר), כתבה על פעילות חינוך מבוגרים במגזר הבדואי, וסקירת ספר חדש על יחסי הורים עם בתי הספר של ילדיהם (רינה כהן).

## העורך